

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Examensarbete
15 högskolepoäng

**Lockande och Inspirerande utemiljö för de allra yngsta
på förskolan**

En studie kring de yngsta barnens sociala samspel i en förändrad fysisk utemiljö på
förskolan.

Imelda Askfors

”KUFA/BL2/LAU 990”

Handledare: Monica H Sträng

Examinator: Karin Gustafsson

Rapportnummer: HT13-2920-007

Abstrakt

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Lockande och Inspirerande utemiljö för de allra yngsta på förskolan

Författare: Imelda Askfors

Termin och år: HT 2013

Kursansvarig institution: Göteborgs Universitet

Handledare: Monica H Sträng

Examinator: Karin Gustafsson

Rapportnummer: HT13-2920-007

Syfte:

Studien specifika syfte är att undersöka och synliggöra möjliga förändringar i de allra yngsta barns sociala samspel vid ändring av den fysiska utemiljön. Vad man behöver uppmärksamma för att förändra utemiljön för att få barnen att trivas på förskolans gård. Hur kan vi få gården att bli mer inspirerande så att den ger mer utrymme för barnens fantasi och kreativitet utomhus.

Frågeställning:

- Hur ser små barns samspel ut i utomhusmiljön?
- Hur påverkas samspelet mellan barnen när fysiska förändringar görs i utemiljön?

Teoretisk bakgrund:

Den teoretiska utgångspunkten är det sociokulturella perspektivet utifrån Vygotskijs tankar om barn som lär tillsammans och av varandra, i ett sammanhang. Barns sociala samspel är en viktig del av deras utveckling. Vi har sett att barns samspel förändras beroende på den fysiska miljön och den situation det uppkommer i.

Metod: Jag har i denna studie använt mig av kvalitativ forskningsmetod. För att kunna uppmärksamma kvalitativa förändringar i det samspel som sker mellan barnen har jag valt att använda mig av observationer. Det empiriska materialet samlade jag i form av anteckningar och videosekvenser. Deltagargruppen i min studie består av 4 barn alla mellan 2,5 och 2,7 år.

Resultat:

Jag har fått ökad förståelse på hur pedagogerna ska få förskolans gård att bli inspirerande så att den ger mer utrymme för barnens fantasi och kreativitet utomhus och få alla barn att trivas med utevistelsen, detta i sin tur främjar det sociala samspelet. Studien specifika syfte är att undersöka och synliggöra möjliga förändringar i de allra yngsta barnens sociala samspel vid ändring av den fysiska utemiljön. Det som blev tydligt i studien är att det inte bara handlar om att göra fysiska förändringar i utemiljön utan även att pedagogernas förhållningssätt och barnsyn förändras.

Nyckelord: Social samspel, utemiljö, sociokulturell teori

Förord

Jag har arbetat som barnskötare i nästan 16 år både i skola och förskola, detta har gett mig stor erfarenhet inom det pedagogiska fältet. Tidigare hade jag arbetat främst med barn i åldrarna 3 till 5 år och inom skolan med barn i förskoleklass till årskurs 2, numera arbetar jag med de allra yngsta barnen på förskolan. De sista fyra åren har jag kombinerat arbetet med lärarutbildningen. Förskolan där jag arbetar ligger i centrala Göteborg på bottenvåningen av ett högt hus. Förskolan består av endast en avdelning med 14 barn i åldrarna 1-3 och vi är fyra pedagoger i arbetslaget, varav två av dem delar på en heltidstjänst.

När jag började arbeta där januari 2013 insåg jag genast att gården var ett stort problem för verksamheten när det gäller den fysiska miljön och utomhuspedagogiken. Vi brukar gå ut med barnen varje dag direkt efter frukosten. Från första dagen upplevde jag att gården såg dystert och tråkig ut och saknade lekmöjligheter som kunde väcka barnens fantasi och intresse för lek. Förskolans utegårdar är mycket olika vad gäller kvalitet och storlek i Göteborg men på den här förskolan enligt min mening har inte gården någon pedagogisk planering eller bakgrund.

Det första som oroade mig var att barnen blev ledsna när de insåg att det var dags att gå ut och skrek och grät, det sociala samspelet tycktes inte fungera, för mig var detta brist på antingen den fysiska utemiljön eller pedagogernas förhållningssätt eller varför inte båda.

Det jag upplevde dagligen var att barnen satt på marken och var ledsna eller bråkade med varandra. Jag hade aldrig jobbat med enbart små barn tidigare så för mig var det en ny erfarenhet och jag upplevde utevistelsen som något väldigt ansträngande för både barnen och pedagogerna. I mars 2013 bestämde jag mig för att ta upp det i arbetslaget.

Hela arbetslaget diskuterade problemet och vi var överens om att en förändring av utemiljön skulle kunna hjälpa oss att ge barnen en positiv utevistelse. I samråd med förskolechefen arbetade vi fram en idéskiss (se bilaga 1) på hur förskolan kunde utveckla sin utemiljö för att gynna barns kreativitet och lek. Denna förändring har redan påbörjats och beräknas vara klar till våren 2014. Lekplatsen är tillräckligt stor och kommer att erbjuda en kreativ och mångsidig utemiljö som ger inte minst arbetslaget ett vidgat arbetsfält och fantastiska möjligheter att erbjuda barnen en mängd olika lärandesituationer. Jag bestämde mig för att observera barnens lek och samspel, genom att anteckna, fotografera, filma och haft diskussioner med mina kollegor och de mer eller mindre tycker som jag, vi måste göra något för att barnen ska ha det bra även ute.

Vill passa på och ge ett stort tack till alla barn och arbetskollegor som har haft tålamod med mig när jag tog tid att göra mina observationer under min arbetstid. Ni har varit till stor hjälp för min undersökning, samt starkt bidragit till mitt resultat. Jag vill också tacka min chef som har stöttat mig under tiden. Jag vill även tacka min underbara handledare Monica Sträng som har stöttat mig med uppsatsen och som har gett mig goda råd och synpunkter på hur jag skall gå vidare med arbetet.

Innehållsförteckning

1 Inledning	9
1.1 Förskolans läroplan och Skolverkets allmänna råd för förskolan.....	10
1.2 Syfte.....	11
1.3 Frågeställningar.....	11
1.4 Disposition.....	11
1.5 Inspirerande utemiljö.....	12
2 Teoretisk bakgrund och tidigare forskning	13
2.1 Teoretisk bakgrund.....	13
2.2 Samspelets betydelse för de yngsta.....	13
2.3 Små barn och kroppsspråket.....	14
2.4 Små barn och lekens betydelse.....	15
2.5 Små barn och etik.....	16
2.6 Pedagogernas förhållningssätt.....	16
3 Metod	18
3.1 Val av metod.....	19
3.2 Kvalitativ forskningsmetod.....	19
3.3 Undersökningsgrupp	20
3.4 Genomförande.....	20
3.5 Analys av data.....	21
3.6 Forskningsetiska principer	21
3.7 Studiens tillförlitlighet	22

4 Resultat	22
4.1 Förskolegården före förändringarna.....	22
4.1.1 Barns sociala samspel före förändringarna.....	22
4.1.2 Observation före förändringarna.....	23
4.2 Förskolegården efter förändringarna.....	23
4.2.1 Fysiska förändringar av gården.....	23
4.2.2 Observation 1.....	23
4.2.3 Observation 2.....	24
4.2.4 Observation 3.....	25
4.2.5 Observation 4.....	25
4.2.6 Observation 5.....	25
4.3 Jämförelse av barns sociala samspel före och efter förändringen av gården....	26
5 Diskussion	26
5.1 Metoddiskussion.....	26
5.2 Resultatdiskussion.....	27
5.3 Förslag till fortsatt forskning.....	29
5.4 Slutord.....	30
Referenser	31
Bilaga1	33
Bilaga2	34
Bilaga3	35

1 Inledning

Detta examensarbete handlar om hur barns sociala samspel tar sig uttryck i uteleken i förskolans verksamhet. Avsikten med arbetet är att få ökad förståelse för hur samspelet mellan barn påverkas när vi pedagoger gör förändringar i den fysiska utemiljön och det som har väckt mitt intresse för denna studie. Syftet med uppsatsen är att lyfta fram fysiska förutsättnings betydelse i leken och det sociala samspelet i utomhusmiljö.

Vid till exempel förskolans fria lek och planerade aktiviteter i utomhusmiljön ser förutsättningarna för barns samspel annorlunda ut än vid inomhusmiljön. När små förändringar görs i utomhusmiljön, som att exempelvis tillverka och måla ett litet bord, sätta upp ett staffli eller att flytta ut en inomhusaktivitet kan detta förändra utelekens förutsättningar för barnen vilket i sin tur påverkar deras sociala samspel.

I styrdokumentet för förskolan Lpfö98 reviderad 2010 (Utbildningsdepartementet, 2010, s.7) står det att ”Verksamheten ska ge utrymme för barnens egna planer, fantasi och kreativitet i lek och lärande såväl inomhus som utomhus. Utomhusvistelsen bör ge möjlighet till lek och andra aktiviteter både i planerad miljö och i naturmiljö.” Mitt engagemang för yngre barns sociala samspel i en inspirerande utomhusmiljö har gjort att jag intresserade mig för att genomföra denna studie. Pedagogerna ska se till att succesivt göra förändringar eller varför inte kalla det förbättringar i den pedagogiska miljön både inomhus och utomhus ute och det ska vara genomtänkt och planerat.

Enligt förskolans uppdrag (Utbildningsdepartementet, 2010) ska pedagogen göra alla barn synliga och tolka barns intentioner utifrån barns perspektiv. Man ska observera, analysera och tänka igenom vad som behöver förändras i verksamheten och man upptäcker att det brister i något område, d v s förhållningsättet eller förskolans pedagogiska och fysiska miljö, exempelvis som i denna uppsats, att pedagogerna uppmärksammar att i den observerade barngruppen finns det flera barn som inte tycker om att vara ute, oavsett årstid och väder. Pedagogerna erbjuder barnen olika redskap och lockar dem i leken men barnen tycker fortfarande inte om att leka ute, och det kan handla om barn som brukar leka ensam eller med andra barn i inomhusmiljö.

Pedagogernas uppgift är att ta reda på varför barnen inte leker utomhus och testa olika strategier. En strategi för att få barnen att trivas ute kan vara att använda olika leksaker som de redan är bekanta med. En annan kan innebära att göra förändringar av utemiljön, för att se om den fysiska miljön kan påverka den sociala samvaron.

För att nå en fördjupad kunskap om hur barns samspel möjligen påverkas av fysiska förändringar och tar sig uttryck i olika situationer i förskolans verksamhet i utomhusmiljö genomförs denna studie. Studien har karaktären av en jämförande studie med deltagande observation.

1.1 Förskolans läroplan och Skolverkets allmänna råd för förskolan

Vad säger läroplanerna om den fysiska utemiljön på förskolan, och vad ingår i förskolans uppdrag? Förskolan ska inspirera barnen att utforska omvärlden. Verksamheten skall ge utrymme för barnens egna planer, fantasi och kreativitet i lek och lärande inomhus som utomhus. Utomhusvistelsen bör ge möjlighet till lek och andra aktiviteter både i planerad miljö och i naturmiljö Lpfö 98, (Utbildningsdepartementet 2010), om lärande står det i förskolans uppdrag (s.7) att:

Lärandet ska baseras såväl på samspelet mellan vuxna och barn som på att barnen lär av varandra. Barngruppen ska ses som en viktig och aktiv del i utveckling och lärande. Förskolan ska ge barnen stöd i att utveckla en positiv uppfattning om sig själva som lärande och skapande individer.

I styrdokumentet för förskolan står det också tydligt att förskolans miljö ska vara inspirerande och väcka barnens nyfikenhet, fantasi och lust att lära, barnens trivsel under vistelsen i verksamheten är av stor vikt för deras sociala utveckling. Pedagogerna ska se till att succesivt göra förbättringar i den pedagogiska miljön både inne som ute och den ska vara genomtänkt och planerad.

Vidare står det att barn ska få kunskap genom lek och socialt samspel. Läroplanen tar också upp att läraren ska stimulera barns sociala utveckling, barns samspel och att engagera sig i samspelet mellan barn, både enskilt och i grupp. De vuxna har en betydande roll för att skapa möjligheter för barns lärande, men barngruppen i sig är av stor vikt både vad det gäller utveckling och lärande.

I uppdraget står också att förskolan ska erbjuda barnen en trygg miljö som samtidigt utmanar och lockar till lek och aktivitet. Det ska inspirera barnen att utforska omvärlden, vidare står det att pedagogerna ska möta barnen och se varje barns möjligheter, att de som arbetar på förskolan ska engagera sig i samspelet med både det enskilda barnet och hela barngruppen. Enligt läroplanen skall förskolläraren ansvara för att barnen får stöd och stimulans i sin sociala utveckling, och även ge barn goda förutsättningar för att bygga upp varaktiga relationer och känna sig trygga i gruppen.

Skolverkets allmänna råd och kommentarer för kvalitet i förskolan

Syftet med allmänna råd är att förtydliga verksamheten utifrån skollag och läroplan samt att stödja kvalitetsarbetet i förskolan.

”Kommunen bör se till att förskolans utemiljö och lokaler är trygga, säkra, hälsosamma och utvecklande genom att

- dessa är utformade så att de möjliggör en varierad pedagogisk verksamhet som stödjer både enskilda barns utveckling och lärande samt grupprocesser
- såväl inne- som utemiljö är utformad så att det är möjligt för personalen att ha uppsikt över de barn de har ansvar för
- kontinuerligt följa upp och utvärdera om inne- och utemiljö är ändamålsenlig (Utbildningsdepartementet, 2007, s. 20)

I det samspel som sker i förskolebarnets vardag både i inomhus och i utomhusmiljön sker också ett lärande då barn, i ett sociokulturellt perspektiv, lär av varandra och med varandra. Genom förståelse för hur barnen lär av varandra, kan vi som pedagoger i förskolan ge barnen

förutsättningar för att lärandet i det sociala samspelet ska ske. Jag vill öka vår förståelse för vad och hur vi pedagoger kan arbeta med när det gäller utformningen av den fysiska utemiljön på förskolan. Jag anser att barns sociala samspel är en viktig del i barns utveckling och lärande.

1.2 Syfte

Det övergripande syftet är att uppmärksamma hur vi kan förändra utemiljön för att få barnen att trivas på förskolan. Hur kan vi få förskolans gård att bli mer inspirerande så att den ger mer utrymme för barnens fantasi och kreativitet utomhus. Studien specifika syfte är att undersöka och synliggöra möjliga förändringar i de allra yngsta barnens sociala samspel vid ändring av den fysiska utemiljön.

1.3 Frågeställning

Utifrån studiens syfte är följande frågor viktiga för studiens genomförande:

- Hur ser små barns samspel ut i utomhusmiljön?
- Hur påverkas samspelet mellan barnen när fysiska förändringar görs i utemiljön?

Eftersom barn lär både av och med varandra och samspelet mellan dem är väsentligt i deras utveckling, är det viktigt att forma en lärande miljö så att barn blir delaktiga i den pedagogiska verksamheten och får stöd i att utveckla en positiv attityd till det egna lärandet.

1.4 Disposition

I detta avsnitt ger jag en kortfattad disposition av examensarbetets innehåll indelat i olika kapitel. Här i det första kapitel har jag skrivit en inledning för att presentera examensarbetets syfte och frågeställningar samt forskningsområdets relevans med koppling till förskolans läroplan och Skolverkets, allmänna råd och kommentarer för kvalitet i förskolan när det gäller utemiljön. I slutet av detta kapitel gör jag en definition på vad det kan betyda att erbjuda barnen en inspirerande utemiljö på förskolan.

Kapitel två ger en översikt över den teoretiska bakgrunden, här presenteras tidigare forskning och teoriansknytning. Först beskrivs Vygotskijs teori om samspelets betydelse i barns utveckling, en teori som baseras på ett sociokulturellt perspektiv, teorin om fantasin och kreativitetens i samspel med andra, som har stor betydelse i barns utveckling. Vidare presenteras samspelets betydelse för de yngsta barnen på förskolan, små barn och kroppsspråket samt små barn och etik, i slutet av detta kapitel presenteras en beskrivning av pedagogernas förhållningssätt.

I det tredje kapitlet, metod, presenteras en beskrivning runt metoden jag använde i min uppsats med fördelar och nackdelar samt motiverar metodvalet. Här presenteras undersökningens genomförande samt hur transkriberingen av det empiriska materialet gått till. Sist i kapitel tre förtydligas de forskningsetiska principerna som jag har använt i undersökningen.

Kapitel fyra, Resultat, är en presentation av det empiriska materialet utifrån observationerna. I kapitlet belyses hur förskolegården ser ut nu i jämförelse med hur den såg ut innan förändringarna samt hur förändringarna påverkar barns sociala samspel. I slutet av kapitlet görs en jämförelse av utvecklingen och förändringarna i barns sociala samspel belyses. I kapitlet har det analyserade materialet delats in i följande kategorier: förskolegården innan förändringarna, förskolegården efter förändringarna och jämförelse av barns sociala samspel före och efter förändringarna.

Kapitel fem, är den avslutande delen av examensarbetet med diskussion som innefattar utvistelsens betydelse för barns lärande och utveckling samt vilka förändringar är möjliga i barns sociala samspel när vi gör fysiska förändringar i utemiljön. I detta avslutande kapitel diskuteras och reflekteras inledningsvis examensarbetets metod på ett självkritiskt sätt, sedan följs det upp av en resultatdiskussion följt av fortsatt forskning innan mina sista tankar i ett slutord.

1.4 Inspirerande Utemiljö

Barn som vistas ute i en variationsrik miljö stimuleras till, rörelse, grov motorik och balansförmåga och blir mer fysiskt aktiva (Dahlgren & Szczepanski, 2007). Det gäller då att inrätta en lekatmosfär där barn kan associera och utnyttja de material som finns tillgängligt och som gagnar deras lek och fysiska aktivitet (Grindberg & Langlo Jagtöien, 2000).

Förskolan har enligt läroplanen ett tydligt pedagogiskt uppdrag, där utemiljön ska betraktas som en viktig lärandemiljö (Utbildningsdepartementet, 2010). Våra barn tillbringar en stor del av sin vistelse på förskolan ute. Därför är det viktigt med en lockande utemiljö som stimulerar barn till att helt enkelt vilja vara ute, en utemiljö som uppmuntrar till lek, rörelse, skapande och upptäckarglädje är viktigt men den ska också bjuda till lugnare lekar, lugna stunder och reflektion. Barnen skall även få möjlighet till att växla mellan olika aktiviteter under dagen där verksamheten ska kunna ge utrymme för barnens fantasi och kreativitet såväl inomhus som utomhus. Läroplanen för förskolan, Lpfö 98 (Utbildningsdepartementet, 2010) förklarar att utomhusvistelsen bör ge möjlighet till lek och andra aktiviteter både i planerad miljö och i naturmiljö.

Enligt Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003) framhåller läroplanen att barn måste få möjlighet att vistas i en miljö som sprudlar av glädje, samhörighet, kommunikation, lek och lärande i en samklang. Vidare talar forskarna om att man i en sådan lärandemiljö kan se hur barnen kommunicerar med varandra, utforskar varandras idéer och tankesätt och på det sättet ges barnen möjligheten att ta kamraternas perspektiv.

Det är vuxna som ansvarar för den pedagogiska miljön och det pedagogiska innehållet. Lärarnas intentioner är betydelsefulla för vad det pedagogiska innehållet utgörs av under barns egeninitierade lek. I sina lekar hanterar barn sin kunskap om olika fenomen med de förutsättningar som finns tillgängliga i miljön. (Sandberg 2008, s. 82)

2 Teoretisk bakgrund och tidigare forskning

Det finns olika teorier om barns sociala samspel och lärande. Hur pedagoger gör, deras synsätt och förhållningssätt är viktiga aspekter för barns utveckling. I det samspel som sker i och runtomkring förskolebarnets vardag sker också ett lärande då barn, i ett sociokulturellt perspektiv, lär av och med varandra och omgivningen.

2.1 Teoretisk bakgrund

Forskare som bl. a Eva Johansson (2003), Pramling Samuelsson (2000) och Monica H. Sträng grundar sina vetenskapliga studier i Lev Vygotskijs (1896-1934) teori, som baseras på ett sociokulturellt perspektiv, teorin om fantasin och kreativitetens i samspel med andra, som har stor betydelse i barns utveckling. Utifrån hans sociokulturella perspektiv har individen en biologisk bas för lärande knutna till kroppen genom hjärna, nervsystem och sinnen. Dessa är bara några av förutsättningarna för hur individen förstår sin omvärld (Sträng & Persson, 2003).

Vygotskijs teorier har kommit att få en alltmer framträdande plats inom forskningen om barns lärande. Vygotskij menar att socialt samspel är den viktigaste drivkraften i barns utveckling och utgår från att lärandet styr utvecklingen. Ordet aktiviteter enligt Vygotskij är något som leder till lärande och utveckling och enligt honom innehåller begrepp som det sociala, medierande och situerade. Vygotskij innefattar det sociala först i aktivitet eftersom han menar att de individuella kompetenserna vi har kommer från olika samspel med andra människor, han menar att människan först lär tillsammans med andra individer för att sedan kunna det på egen hand.

För att få svar på mina frågor använder jag framförallt Vygotskijs teorin för tolkning av det samlade materialet. Jag valde det på grund av att hans teori behandlar barns samspel och den betydelsen samspelet har för barns utveckling och lärande.

Vikten av att ha en samspelande atmosfär på förskolan tar Johansson (2003) upp i möten för lärande, vad är det för atmosfär vi pedagoger skapar och hur ser den fysiska miljön ut?

Enligt Sträng (2003) uttrycker Vygotskij klart kulturens och miljöns betydelse för inlärningsprocessen. Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003) menar att leken är social, emotionell och kognitiv på samma gång. Det gäller att alla barn ska få vara med i leken, något som kräver både social och emotionell känslighet. Vidare menar författarna att utan en kreativ skapande, fantasifull miljö, blir det inte mycket lek.

2.2 Samspelets betydelse för de yngsta

Enligt Lev Vygotskij är socialt samspel det betydande motivet i barns utveckling och att man utgår från att lärandet leder utvecklingen. Hans främsta argument är att barn lär mer och bättre tillsammans med andra barn som kan mer än de själva inom olika områden. Barn lär tillsammans genom att kommunicera och härma varandra och när de är involverade i kommunikationer med andra barn blir de införda i nya strukturer av tankesätt (Williams, Sheridan & Pramling Samuelsson, 2000).

Enligt Johansson (2003) är det viktigt att lära barn att ta hänsyn till andra barn och att vi pedagoger arbetar på olika sätt för att få småbarn att rikta sin uppmärksamhet på kamraterna, barn ska upptäcka och förstå andras känslor. Bland annat menar hon vidare, i konfliktsituationer, med kamrater, blir barnen tvungna att förhålla sig till att det finns fler än ett perspektiv.

Barn lär och utvecklas i samspel med andra barn och det är i förskolan som barnen blir utmanade och får möjlighet att utveckla sina sociala kompetenser. Williams, Sheridan och Pramling Samuelsson (2000) de menar att i ett sociokulturellt perspektiv lär barn av och med varandra, lärandet sker genom interaktion och kommunikation där lärandet är situerat, alltså präglad av den omgivning det äger rum i (Williams, m.fl. 2000).

Lärande sker i förskolan genom samspel, i möten och dialog. Omgivningen har en avgörande betydelse för individens utveckling och lärande. Genom förståelse för hur barnen lär av varandra, kan pedagoger i förskolan ge barnen förutsättningar för att lärandet i det sociala samspelet kan främjas.

Enligt Vygotskij lär sig små barn ganska tidigt och får värdefulla kunskaper och färdigheter inom den kulturen de befinner sig i genom att lyssna, samtala, imitera och samspela med andra sociala aktörer (Dysthe, 2003). Inom barndomspsykologin framhåller Dion Sommer, (2005) det lilla barnet som en socialt medveten och socialt sökande person som kan ses i relation till erfarenheter som pekar på att barn ska bli sociala varelser, små sociala människor som utan tvekan inte föds med sociala förmågor.

Barn skapar en förståelse utifrån sina erfarenheter samtidigt som de nya erfarenheterna förändrar förståelsen menar Johansson (2003). Hon påpekar även att i och med att barn blir medvetna om andra människors existens så utvecklas empati och empatiska uttryck.

2.3 Små barn och kroppsspråket

Barn är alla olika som individer och har olika förutsättningar. De allra yngsta barn på förskolan har inget utvecklat talspråk och kan därför inte uttrycka sig med ord, detta gör att det blir svårt för pedagogerna att tolka och förstå vad barnen vill, därför måste pedagogernas förhållningssätt utgå från barnperspektiv, ett perspektiv som gör det lättare att tolka barns intentioner.

Ett sätt för de här små barnen att uttrycka sig och kommunicera med pedagogen och andra barn är genom att använda sig av kroppsspråk, ljud och gråt under vissa situationer. I samspel imiterar små barn varandra eller andra barn och finner glädje i det. Samspel som uttrycker glädje förekommer ofta under olika situationer och möjligtvis lika mycket som samspel som innehåller konflikter. Små barn samspekar med kroppsspråket och genom kroppen visar de sina intentioner.

Utifrån Vygotskijs (1995) tankar i det sociokulturella perspektivet så sker lärande genom interaktion med omgivningen. I samspel med andra tar barn till sig sätt att tänka, tala och utföra fysiska handlingar. Små barn lär sig alltid genom att härma kamrater och vuxna i sin omgivning. Utifrån det sociokulturella perspektivet är det oftast en mer kunnig som vägleder eller stöttar den som är mindre kunnig i den aktuella handlingen.

Barn ska kunna påverka sin vardag på förskolan, deras inflyttande är av stor vikt för deras lärande och sociala utveckling. Genom små barns sätt att kommunicera med andra, tala om vad de vill eller inte vill, förhållningssättet, hur pedagogerna tolkar vad barn vill utifrån barnperspektiv.

2.4 Små barn och lekens betydelse

Inom den utvecklingspedagogiska teorin, enligt Pramling och Asplund Carlsson(2003), beskrivs att lek och lärande går hand i hand i barns värld och deras lärande, och att den viktigaste uppgiften pedagogerna har i förskolan är att lära barn lära. Inom den här teorin använder sig forskarna av begreppet lärandets objekt som är det barnet förväntas lära eller utveckla, i det här fallet är att barnen ska lära att samspela med varandra och lära sig ta hänsyn till andra barn i uteleken, och begreppet lärandets akt som handlar om hur barn gör eller går tillväga för att lära sig. Pedagogen ska se till att utemiljön ser inbjudande och lockande ut så att barnens samspel tar sig uttryck i leken.

Läroplanen för förskolan Lpfö 98 (Utbildningsdepartementet, 2010) lyfter fram lekens betydelse och påpekar att leken är viktig för barns utveckling och lärande. Det står även att i leken stimuleras bl.a. fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga att samarbeta och lösa problem, I läroplanerna för förskolan lyfts fram att:

Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande skall prägla verksamheten i förskolan. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasin, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. När det gäller barns utveckling och lärande är leken grundläggande. (Utbildningsdepartementet, 2010, s.6)

Barn behöver utveckla kompetenser som att vara självständiga och ta egna initiativ för att kunna leva i dagens och framtidens samhälle. Barnen behöver också samspela med andra för att utveckla förståelse för andras perspektiv (Williams m. fl. 2000)

I skolverkets allmänna råd och kommentarer för kvalitet i förskolan (Skolverket, 2007, s.27). står det att...

Leken har en grundläggande betydelse för barns utveckling och lärande. När barnen utforskar omvärlden och försöker förstå sig själva sker det ofta genom lek. I leken stärks deras sociala, emotionella, motoriska och kognitiva förmågor liksom deras kreativitet och förmåga till inlevelse.

Vygotskij (1995) anser att redan i leken finns grunden för barnets skapande. Han skriver vidare att den kreativa förmågan är fantasi. Barnet tolkar i leken sina upplevelser och förvandlar och överdriver vissa moment för att få fram vad de menar. I barnens lek kan deras kreativa fantasi observeras, t.ex. ett barn som sitter på ett kvastskäft och leker att det rider på en häst, eller barnet som lagar låtsas mat, som leker med en docka och förställer sig att han eller hon är förälder och dockan är dess barn, barnet som i leken förvandlas till katt, en fisk som simmar i havet eller någon annan figur. Genom imitation återskapar barnen i leken mycket av det de redan sett och imiterar vad de upplevt. Vygotskij (1995) skriver att imitation spelar en stor roll för barnens lek.

2.5 Små barn och etik

I läroplan för förskolan Lpfö98 (Utbildningsdepartementet, 2010) framhålls bland annat att den etik som ska prägla förskolan ska hjälpa barn att utveckla omsorg om och hänsyn till andra människor. Vidare understryks att verksamheten ska ta vara på barnens förmåga till ansvarskänsla så att solidaritet och tolerans grundläggs tidigt.

Johansson (2007) har i sin forskning studerat etik mer specifikt i relation till barns lek och vilka etiska överenskommelser som kan finnas där. Etiska dilemman blir synliga när barn är måna av sin egen lek upplever att andra barn som vill vara med i leken inkräktar. Johansson menar att barn i lekens världar lär av varandra normer och regler kring rätt och fel, gott och ont. Lek kan sägas vara centralt för barns utveckling, och att leka anses ibland som något självklart, en inneboende förmåga hos barn.

Johansson (2001) uttrycker i sin studie som handlar om små barns etik att lyhördhet är något som små barn ofta uttrycker i sina handlingar. Detta är en slutsats som hon gör efter att ha utfört en studie av små barns etik i en barngrupp med barn i åldrarna ett till tre år. Lyhördhet är, som hon uttrycker det, att inta ett aktivt förhållningssätt till någon annans situation och engagera sig för andra.

För att barnen skall kunna utveckla detta förhållningssätt vidare krävs det att pedagogerna utmanar dem till det, bland annat genom att hjälpa dem att tolka och få de att förstå varandras reaktioner och se konsekvenserna av sitt och andras handlande. Pedagogerna kan även hjälpa barnen till upptäckten att deras egen handling kan förändra för kamraten Johansson (2001). Vänskap mellan barn är en viktig motivation för att få barnen till att utveckla dessa etiska värden. Ömsesidighet beskrivs som en grundförutsättning för att kunna ingå i sociala relationer så som vid vänskap.

Barn undersöker, tolkar och försöker förstå världen utifrån sitt eget perspektiv och tillsammans med andra barn. De testar olika metoder och nya vägar att vara med andra. Under olika situationer möter barnen konflikter som utmanar dem till nya erfarenheter och lärande. Redskap och leksaker förskolan erbjuder i leken kan vara upphovet till många konflikter. Om barnen störs i sina lekar av andra barn som vill leka med samma leksaker kan konflikter förekomma. Detta yttrar sig oftast genom att barnen uttrycker sitt missnöje genom att klaga, skrika eller slåss. (Johansson 2001).

2.6 Pedagogernas förhållningssätt

I *Läroplanen för förskolan* (Lpfö 98, Utbildningsdepartementet, 2010) kan man under rubriken *Förskolans uppdrag* läsa följande:

I förskolan skall barnen möta vuxna som ser varje barns möjligheter och som engagerar sig i samspelet med både det enskilda barnet och barngruppen. Förskolan skall vara en levande social och kulturell miljö som stimulerar barnen att ta initiativ och som utvecklar deras sociala och kommunikativa kompetens. (Utbildningsdepartementet, 2010, s.9)

Det är viktigt att pedagogerna i arbetslaget håller sig till ett likvärdigt förhållningssätt, att de tillsammans arbetar för att ge barnen positiva upplevelser av utevistelsen för att de ska tycka om att vara ute, detta har stor betydelse för vad barn lär och utvecklar. Pedagogerna har enligt

läroplanerna för förskolan som uppgift att skapa miljöer för att ge utrymme åt barnens kreativitet och fantasi. Att pedagogerna är närvarande är av stor vikt i barns lärande och utveckling i det sociala samspelet.

Barns vistelse i förskolan formas till stor del av lärarens attityder och kompetenser. I boken *Barns tidiga lärande* tar Sheridan (2009) upp att de kritiska aspekterna inom lärardimensionen är lärarens ställningstagande för vad läraren vill att barn ska lära, den kunskap läraren har om hur barn upplever fenomen, lärandeobjekt och/eller situationer i förskolan och hur läraren skapar möjligheter för barn att lära om detta i relation till läroplansmålen. Vidare talar författarna om att kvalitetsnivån blir i den praktiska verksamheten beroende av vad lärare gör och hur de använder materiella förutsättningar och sig själva för att motivera barn att lära och utforska nya områden. Lärarnas attityder och kompetenser anses därför vara viktiga områden att studera i studien om barns tidiga lärande (Sheridan & Pramling, 2009)

Hur kan barnens subjektskapande påverkas av den pedagogiska miljön i förskolan/skolan? Enligt Nordin Hultman (2004) så är det den pedagogiska utformningen som barnen påverkas direkt av och den utformas i samband med pedagogernas syfte. Den största utmaningen som pedagog är att utgå från barnperspektiv eller barnens sätt att förstå och uppfatta, samtidigt som pedagog medveten riktar barnens lärande mot förskolans mål.

Som pedagog i förskolan, inomhus såväl som utomhus, måste man själv bli medveten om vad man gör och hur man tänker för att sedan eventuellt rikta sitt eget perspektiv mot barnens perspektiv (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2000). Med detta menas att pedagogen försöker se hur världen ser ut och uppfattas genom barns ögon. Att ta barns perspektiv betyder att försöka tolka och förstå hur de tänker och varför de förhåller sig till olika saker så som de gör. Vi går utifrån att pedagogerna på förskolan lyckas fånga barns perspektiv och på så sätt få de att bli delaktiga i verksamheten då finns det möjligheten att barnen känner sig förstådda och delaktiga (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2003, s 71):

Att närma sig barns perspektiv förutsätter ett förhållningssätt som innebär att vuxna tillskriver barn en egen kultur och ett eget sätt att erfa och förstå världen. Ett förhållningssätt där barns delaktighet leder till ett reellt inflytande och konkret tillvaratagande av barns perspektiv i olika pedagogiska sammanhang. Vuxna kan lyssna till och tolka barns agerande och barns röster kan föras fram av vuxna, men för att barn aktivt ska kunna påverka sin egen situation förutsätts att de är delaktiga och att deras agerande tas på allvar.

Att ta barns perspektiv som pedagog syftar till ett visst lärande där pedagogen ska ta ställning till barns intentioner och värdera deras agerande (Johansson, 2003) Pedagogen ska också enligt uppdraget göra alla barn synliga och tolka barns intentioner utifrån barns perspektiv. Man ska observera, analysera och tänka igenom vad som behöver förändras i verksamheten och man upptäcker att det brister i något område, d.v.s. förhållningssättet eller förskolans pedagogiska och fysiska miljö, exempelvis som i denna uppsats att i barngruppen finns det flera barn som inte tycker om att vara ute, oavsett årstid och väder. Här har pedagogerna samtalat kring problemet med utevistelsen och bestämt att förändringar i utemiljön kan göra utevistelsen till en positiv upplevelse för alla barn.

Aktiva pedagoger som engagerar sig och skapar kreativa miljöer för att barns sociala samspel ska bli mer positivt och att pedagogen engagerar sig i barns lekar ses här som relevant. Barns delaktighet är en viktig aspekt i det sociala samspelet i förskolan, när pedagogerna skapar

förutsättningar för barns delaktighet och inflytande, förstärks barns självkänsla och förskolan ger små barn möjligheter att göra egna val och att ta egna initiativ i olika situationer. Vikten av barns delaktighet och inflytande har aldrig betonats så starkt som det gör nu i läroplanerna på förskolan, (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003).

När det betonas och talas om att barns delaktighet är så viktigt i styrdokumentet och i den mer allmänna pedagogiska debatten, uppfattas det som att barnet ska vara aktivt i det som händer och det som rör det i förskolan och att barnet ska få vara med och påverka, (Emilsson, 2008).

I leken kan pedagogen delta och strävar efter att känna av vad som skulle kunna utvecklas i stunden utan att för den skull dominera barnens egen drivkraft i leken (Johansson, 2001). Pedagogerna ska finnas där som ett stöd för barnen när de beskriver sin upplevelse av en situation. Även om barnen inte har ett utvecklat verbalt språk kan pedagogen uppmuntra barnens funderingar kring händelser genom att ställa tankeväckande och problematiserande frågor. Eftersom vuxna är förebilder för barn är det viktigt att barnen får vara tillsammans med engagerade pedagoger i olika situationer på förskolan. I och med att pedagogen deltar i lekar, visar hon ett sätt att hantera leksituationer på och verkar därmed som en förebild i barnens utveckling av social kompetens.

3 Metod

Detta kapitel börjar med en beskrivning och motivering av valet av metod. Sedan beskrivs och motiveras valet av undersökningsgrupp och tillvägagångssätt för studiens genomförande. Därefter presenteras hur den insamlade data, i form av videoobservationer, anteckningar med penna och papper, har analyserats. Kapitlet avslutas med vilka forskningsetiska överväganden som tagits hänsyn till i studien.

3.1 Val av metod

Syftet med examensarbetet är att undersöka och förstå möjliga förändringar i de allra yngsta barnens sociala samspel när vi ändrar den fysiska utemiljön. Det innebär att studien bygger på en jämförelse mellan den befintliga utemiljön och en förändrad utemiljö. Därmed skulle studien kunna benämnas för en experimentell studie. Den innebär att man gör ett experiment, t ex för att pröva om en behandling ger bättre effekt än ingen behandling, dvs. endast en faktor ändras. I min studie har jag använt mig av en kvalitativ metod, i form av direktobservationer, där jag deltar direkt i det som händer, enligt Essaiasson P, Gilljan M, m.fl. (2012) är direktobservationer särskilt lämpliga då man vill studera det som händer i den stunden det händer, framförallt processer och strukturer som kan vara svåra att klä i ord för inblandade parter. Vidare talar forskarna om att det handlar om att välja miljö och att den här typen av observationer brukar fungera bäst om det fenomen man vill studera förekommer i ett relativt avgränsat sammanhang.

Med utgångspunkt i Stukat (2005) vill jag snarare benämna metoden i studien för ett experimentellt angreppssätt. Att göra en förändring i utemiljön samtidigt som observationer genomförs i den förändrade miljön innebär att hela undersökningskontexten ändras. Den valda metoden faller därmed inom ramen för den kvalitativa forskningsmetoden (Stukat, 2005).

3.2 Kvalitativ forskningsmetod

Patel & Davidsson (2003) förklarar att den kvalitativa forskningsmetoden utgår från ett samhällsvetenskapligt synsätt, metoden har som syfte att utforska egenskaper hos deltagarna och de intervjuades uppfattning om något. Motsatsen till den kvalitativa metoden är den kvantitativa. För att kunna uppmärksamma kvalitativa förändringar i det samspel som sker mellan barnen har jag valt att använda mig av observationsmetoden. Stukat (2005) menar att syftet med en kvalitativ studie är att upptäcka och framställa vilka fenomen som finns på det område man studerar. Vidare påpekar han att man ska föredra kvalitativ forskning när man undersöker något nytt eller om man vill lyfta fram ett känt område ur ett nytt perspektiv.

Genom denna undersökningsmetod fångas upp vad som verkligen händer i det ögonblicket då samspel äger rum mellan barnen. Enligt Stukat (2005) brukar observation vara den mest lämpliga metoden när man vill ta reda på vad människor faktiskt gör. Stukat beskriver att nackdelarna med att arbeta med observation som metod är att den ofta är tidskrävande. I detta arbete anser jag att denna typ av metod den mest lämpliga för att få svar på mina frågor. Patel och Davidsson (2003) menar att man genom observationen får man möjlighet att fånga barns naturliga beteenden i ett naturligt sammanhang, man får möjlighet att fånga ögonblicket då det sker.

I en deltagarobservation är man med under hela situationen utan att lägga sig i och påverka det som sker alltför mycket. Enligt Stukat, (2005) så är den stora fördelen med deltagande observation att man får kunskap ”inifrån” och man kan observera det som sker utan att störa processen. Vi måste vara medvetna om att de allra yngsta barnen inte har utvecklat det verbala språket och har därför inga möjligheter att uttrycka sig och tala om vad de vill.

Videoinspelningar ger mer konkret material att transkribera eftersom videokameran registrerar allt som sker under observationerna. Till stor fördel kan man se videosekvensen om och om igen och göra noggrannare analyser. Till skillnad från anteckningarna på papper då man inte hinner skriva ner allt och observationen blir mer begränsad när man måste

beskriva med egna ord det som händer. Björndal (2005) beskriver två huvudsakliga fördelar med att använda videokamera. Den första fördelen är, att man bevarar ett pedagogiskt ögonblick, ett ögonblick som annars skulle ha missat. Den andra fördelen Björndal nämner är att man bevarar detaljer som mimik, kroppsspråk etc.

Videobeskrivningar kräver mycket efterarbete när det gäller analyser och tolkningar av det inspelade men för mig har det fungerat bra med videobeskrivningar, då jag känner att jag i lugn och ro har kunnat analysera de olika situationerna som uppstått.

Något som är viktigt att ta hänsyn till är att videobeskrivningar är ett verktyg som ska användas med sunt förnuft och enligt Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (1999) så ställer det stora krav på användaren, eftersom det kräver mycket efterarbete när det gäller analyser och tolkningar av det inspelade. Observationsmetoden ger möjligheter att se hur barnen använder förskolegården och dess lek möjligheter samt pedagogernas arbetssätt.

3.3 Undersökningsgrupp

Observationerna genomförs på en ett- till treårs avdelning på en förskola i centrala Göteborg. Undersökningsgruppen består av 14 barn mestadels pojkar. Jag bestämde mig för att observera framför allt fyra av barnen, tre pojkar och en flicka, alla mellan 2 och 2,5 år gamla. De här fyra barnen har gått på förskolan i drygt ett år.

3.4 Genomförande

Utifrån studiens syfte och frågeställningar reflekterade jag över vad som var relevant att observera i utemiljön, dvs. vilka tillfällen eller situationer i uteleken som var lämpliga att observera. Före förändringen av utemiljön koncentrerades observationerna på fyra av barnen mellan 2,5 och 2,7 år.

Pedagogerna har för uppgift att ta reda på varför det är konflikter och oroligheter i det sociala samspillet och använda sig av olika strategier och försöka inta barns perspektiv för att kunna göra sig en bild av vad barnen egentligen vill. Barnen är ju så små att de inte kan det verbala språket och därför inte kan tala om varför de inte tycker om att vara ute på förskolans gård. I arbetslaget föreslog jag först efter att ha observerat barnen i samspel med varandra i utemiljön under en lång tid att pedagogerna skulle försöka få barnen att trivas ute genom att locka in dem i olika lekar och genom att använda olika leksaker som de redan är bekanta med, det kanske hjälpte med att vara mer engagerade i barnens lekar. Detta gjorde vi under flera veckor utan att det blev någon större förbättring, barnen fortsatte att gråta och gnälla och knuffas och slå varandra. Då föreslog jag att vi skulle göra förändringar av utemiljön, kanske skaffa nya redskap för att se om det var den fysiska miljön det var brister på. Gården var som jag tidigare nämnt tråkig och såg inte så inspirerande ut.

Jag började anteckna med papper och penna och var alltid uppmärksam på vad som hände runt förskolegården i leken och barns samspel. Efter några tillfällen insåg jag att det var lättare att filma med kameran i min mobil. Att skriva upp och anteckna tog min uppmärksamhet, det var svårt att fokusera på vad barnen gjorde hela tiden, vilket gjorde att jag missade en del av det som hände runtomkring barnen, dessutom kände jag mig inte riktigt närvarande. Att filma situationerna med min mobil visade sig vara fördelaktigt, för barnen visade inget intresse för själva mobilen.

3.5 Analys av data

När arbetet med att samla in det empiriska materialet var färdigt, gick jag igenom observationerna som hade genomförts med hjälp av papper och penna. De skrevs ner på datorn i Word för att underlätta analysen och se mönster. Videoobservationerna spelades upp om och om igen för att få större inblick och förståelse i vad barnen gjorde och sa under interaktionerna mellan varandra och pedagogerna. Efter första gången skrev jag kortfattat ner vad som hände. Materialet transkriberades och skrevs in i Word så att det skulle underlätta vid analys. Vid observationerna fokuserades enbart på de små barnens samspel när de använde sig av det nya lekmaterial som har tagits fram ute på gården.

3.6 Forskningsetiska principer

När man genomför humanistiskt-samhällsvetenskapliga studier är det viktigt att tillämpa de etiska principerna (Vetenskapsrådet, 2008). Patel och Davidson (2003) tar upp vikten av att informera deltagarna innan man gör vetenskapliga studier. I de genomförda observationerna har jag utgått från de forskningsetiska principerna: informations-, samtyckes-, konfidentialitets och nyttjandekravet.

Informationskravet tillämpades när föräldrarna till de deltagande barnen informerades skriftligt och även i direkt kontakt informerades de om villkoren för studien. Syftet med studien förklarades för föräldrarna, jag skrev ett informations brev till dem och satte upp det på anslagstavlan i hallen, i brevet redogjorde jag allt kring min studie.

Samstyckeskravet: Det innebär att forskaren ska erhålla undersökningsdeltagarnas samtycke, (Stukat, 2005). Deltagarna har rätt att själva bestämma om de vill delta eller inte i undersökningen, hur länge och på vilka villkor de ska delta. Det viktigt att de blir informerade om allt som rör studien. Detta gick till på följande sätt: Före studien förklarades syftet med studien för föräldrarna. Jag skrev ett informations brev till dem och satte upp den på anslagstavlan i hallen, i brevet redogjorde jag allt kring min studie, bl. annat vad jag skulle använda för metod och hur jag skulle gå tillväga. Samma dag formulerade jag även en blankett som jag delade jag ut till alla vårdnadshavare och placerade det i barnens fack i hallen, i den skulle de själva kryssa på om deras barn fick delta eller inte i studien. Alla föräldrarna lämnade in sitt godkännande i tid så jag kunde sätta igång med mina observationer. Alla som deltar i studien har blivit informerade att enbart fingerade namn kommer att förekomma i uppsatsen.

Konfidentialitetskravet: Med konfidentialitetskravet menas att alla deltagare i studien skall få största möjliga sekretess och att deras uppgifter skall bevaras på sådant sätt att ingen kan identifiera de personer som medverkar i studien. Som forskare ska man ta hänsyn till de medverkandes anonymitet (Stukat, 2005). Alla som deltar i studien har blivit informerade att enbart fingerade namn kommer att förekomma i uppsatsen. Barnen och pedagogerna i studien blir avidentifierade för att skydda deras identitet, man får inte heller glömma att man arbetar under tystnadsplikt.

Nyttjandekravet innefattar att det insamlade material i form av film, bilder och anteckningar om de enskilda personerna endast får användas till studiens syfte, materialet får inte heller lånas ut till annat syfte. Informationen som forskaren samlar in till studien får absolut inte användas för kommersiellt bruk eller andra icke vetenskapliga syften, (Stukat, 2005) All material och uppgifter jag samlar använder jag enbart i min studie.

3.7 Studiens tillförlitlighet

Jag tycker att alla situationer jag har valt att ha med i studien har varit intressanta även om det inte har varit lätt att välja rätt situation att transkribera. Det fanns ändå några situationer som jag ansåg som lämpliga för att få fram ett trovärdigt resultat i studien. Stukát menar att för att få en trovärdighet i resultatet är det viktigt att forskaren tydligt beskriver hur man har tänkt och gjort för att få fram resultaten. Vidare betonar han vikten av att få fram en diskussion kring undersökningens kvalitet (Stukát, 2008).

4 Resultat

Här nedan kommer en presentation av resultatet av analyser av det empiriska materialet utifrån mina observationer både före och efter de fysiska förändringarna av gården. Nedan beskrivs hur förskolegården ser ut nu i jämförelse med hur den såg ut innan förändringarna, hur den används av pedagoger och barn, vilka aktiviteter och lekar som förekommer under utevistelsen, materialets påverkan på barns val av aktiviteter och deras sociala samspel, samt pedagogers påverkan på barns attityder till utevistelse. Kapitlet innefattar även utevistelsens betydelse för barns lärande och utveckling samt vilka förändringar är möjliga i barns sociala samspel när vi gör fysiska förändringar i utemiljön.

Resultatet består av fem olika situationer i uteleken där socialt samspel gör sig uttryck i leken i den förändrade ute miljön. Jag har begränsat resultatet av mina observationer till fyra av barnen i barngruppen; Anders, Inez, Edwin och Joel, alla mellan 2,5 och 2,7 år, namnen i de olika situationerna är fingerade.

4.1 Förskolegården före förändringen (se bilaga 2)

Förskolans gård har en rektangulär form på ca 20m x 6m yta. Uteförrådet delar gården i två delar. Det enda som finns på gården är en jätte stor sandlåda som upptar en tredje del av gårdens lek yta. Ute på gården finns även ett vagnförråd placerad bakom ute förrådet som står mitt på gården vid ingången. Mellan två av träden står ett stort avlångt bord med inbyggda bänkar, bordet är tillräckligt stor för att alla barn ska få plats. Gården omges av ett brunt utslitet staket (se bilaga 1).

4.1.1 Barns sociala samspel före förändringarna

Det sociala samspelet inskränks till enstaka lekar. Från observationerna kan följande sammanfattning göras:

Barnen visar sina känslor med hjälp av kropp-språk och gråter för att visa att de inte vill gå ut, när alla väl är ute på gården sitter barnen eller går runt och gråter, några av barnen leker men hamnar ofta i konflikt med kamraterna. Trots att pedagogerna försöker locka barnen till lek genom att erbjuda de leksaker eller ta fram andra redskap så vägrar barnen leka.

4.1.2 Observation före förändringarna

Ett barn springer runt med utsträckta armar och när han kommer nära andra barn, ramlar de på marken. Pedagog 1 sitter alltid vid sandlådan och tröstar eller leker med ett par barn och pedagog 2 går till det barnet som springer och får honom att stanna.

Så får man inte göra! Utmanar pedagog 2, snälla gör inte så, kompisarna blir ledsna när du slår dem och så ramlar de och gör sig illa, det är synd om de, säger pedagogen och försöker samtidigt få ögonkontakt med barnet.

Barnet skrattar och fortsätter springa som tidigare, pedagogen stoppar barnet igen och fortsätter tala om att det han gör inte är ok.

Efter en kort stund visar barnet sympati och går med på att trösta kamraterna.

Kort där efter börjar barnet och gör samma handling igen.

4.2 Förskolegården efter förändringarna

Förskolans gård har en rektangulär form på ca 20m x 6m yta. På gården finns nu sittplatser, fyra stubbar som har formats till stolar och står utplacerade nära borden på två olika delar av gården. Det finns möjlighet att använda staffli till skapande och vattenbord till vattenlekar, dessa är tillgängliga i ute förrådet och kan plockas fram. På marken finns också naturmaterial som kottar och pinnar som pedagogerna hämtat tillsammans med barnen från den närliggande skogen. Två gamla bildäck finns nu nergrävda till hälften i sandlådan. På den högra sidan av gården finns nu en liggande trädstam med avhuggna grenar, den är cirka 3 meter lång och barnen använder som klätterställning. I övrigt ser det ut som tidigare.

4.2.1 Fysiska Förändringar av gården

(se bilaga 3)

Följande förändringar har vi gjort på gården

Material: Bord och stolar, två stycken kabelhållare i trä från en byggarbetsplats i närheten av förskolan, Kabelhållarna var lagom stora till bord för barnen stå eller sitta vid.

Vidare finns det två flugsvampar en röd och en gul, stolar som är tillverkade av stubbar.

Klätterställning, från ett nedhugget och en del av stammen med några avklippta grenar. Ett ute staffli, flyttat en inne aktivitet. Ett vattenbord; ett stort genomskinligt kar på hjul som går att förflytta. Det finns också tillgång till genomskinliga petflaskor i olika storlekar,

genomskinliga plasthinkar, pipetter och sugrör. Barnen har även tillgång till burkar med förstoringsglas. Ett upphängt cykelhjul med gardiner runt den i ett träd. Dessutom finns det två bildäck liggande på marken.

Följande observationer är genomförda efter förändringarna av gården

4.2.2 Observation 1

Pedagogen går ut först med de barnen som är färdiga för utevistelsen. Edwin 2,5 år och Inez 2,4 håller varandra i handen och går och ställer sig utanför leksaksförrådet och väntar på pedagogen. När pedagogen har låst upp uteförrådet, går Edwin själv in medan Inez stannar utanför och tittar på en lastbil som kör förbi utanför förskolan. Edwin står i förrådet med en

liten korg i handen full med leksaker och ropar på Inez som är upptagen med att titta på lastbilen.

-Ine kom! ropar Edwin.

Inez verkar inte höra så pedagogen talar om för henne att Edwin ropar på henne, hon vänder om och går in till honom, hon tar korgen och båda går iväg till ett bord där de kan leka. Pedagogen följer efter och fortsätter filma men ställer sig lite diskret nära barnen.

Edwin vänder sig mot pedagogen ...

-kom melda!

-vad ska ni göra? Frågar pedagogen och kommer lite närmare, han pekar på stubben som står nära bordet, pedagogen sätter sig ner.

-Pannkaka, säger Edwin och ställer en form full med sand på bordet, han vänder sig mot pedagogen

-den är din, säger han lite otydligt

-tack säger pedagogen och låtsas äta upp

-Mat...mat... säger Inez och ger en form full med gräs till Edwin, han tar den och ställer den bredvid den första pedagogen fick av honom.

-Den...den säger Inez och tittar på pedagogen samtidigt som hon puttade fram formen med gräs närmare henne.

-Tack Inez, är det till mig? hon nickar och står kvar och tittar på pedagogen. Hon låtsas att hon äter upp.

Som vi förstår av den beskrivna situationen är pedagogen med i barnens lek. Edwin bjuder pedagogen på låtsas mat och Inez ger Edwin låtsas mat. Inez iakttar först och sedan härmar hon samspelet mellan pedagogen och Edwin.

4.2.3 Observation 2

Joel 2,5 och Anders 2,6 står bredvid varandra och målar på ett pappersark som täcker hela målartytan på staffliet, de har fått var sin färg och sin pensel. Pedagogen står bakom väldigt nära och filmar.

Joel tar sin pensel och börjar måla på Anders sida...

-prickar...säger han otydligt, det blir gröna prickar på Anders gula målning. Anders börjar då måla på Joels sida av pappret.

-Nej...säger Joel och viftar bort Anders hand från sin målning men Anders fortsätter.

-Nej melda säger han och vänder sig mot pedagogen.

-vill ni ha en annan färg? Frågar jag pedagogen

-ja...svarar Joel

Anders lägger ner sin pensel på staffliets hylla utan att säga något och tittar på pedagogen. Hon byter deras färger med varandra. Och de börjar måla igen.

-Titta säger Joel, fin

-fin svarar Anders, min blomma!

-Blomma, prickar, mm jätte fin. Svarar Joel

I denna situation uppstår en mindre konflikt då barnen börjar måla på varandras sida av pappersarken, barnen tycks inte vara överens. Joel söker pedagogens hjälp, pedagogen ingriper och kommer med förslag, därpå går barnen med på att byta färg med varandra. Barnen använder sig av kroppsspråket för att kommunicera, Anders visar vad han vill genom att lägga ner sin pensel för att tala om för pedagogen att han har förstått och går med på att

byta färg. Barnen börjar måla på var sin sida av pappret och kommenterar varandras målning, här kommunicerar de genom att ge varandra positiva kommentarer. Barnen uttrycker tillsammans att det de gör är fint.

4.2.4 Observation 3

Den här situationen utspelar sig när ett barn tar initiativ och börjar springa runt, han skrattar samtidigt. Pojken börjar sjunga, andra barn följer efter och stannar och sjunger med.

Vi har just kommit ut på gården, Edwin 2,5 år springer runt, tre andra barn följer efter. Barnen skriker och skrattar, efter att ha sprungit några varv runt det stora bordet springer Edwin till en av stubbarna och sätter sig ner och börjar sjunga ”Bä bä vita lam” de andra barnen ställer sig runt honom och börjar också sjunga. Barnen som inte var med från början blir nyfikna, går också dit och börjar sjunga med.

4.2.5 Observation 4

Pedagogen sitter på en bänk och iakttar för att fånga en situation lämplig att filma. Hon tar fram sin mobil, sätter på kameran, ställer sig upp och känner hur ett barn drar i hennes byxor. Anders 2,5 år vill att han och pedagogen ska fånga spindlar och lägga dem i en burk som de har gjort under tidigare tillfällen.

-Mella, spindel hämta spindel, säger Anders
-Ska vi fånga spindlar nu? Frågar pedagogen
-Ja, lägga i burken också, säger han otydligt
-Pedagogen ber honom vänta en stund medan hon går och hämtar burkar med förstoringsglas, när Anders har fått sin burk vill även Inez och Edwin också ha var sin burk, det får de och pedagogen och barnen går tillsammans på spindel jakt. När alla tre barn har fått var sin spindel i burken så stannar de en stund och visar sina spindlar för varandra.
-Min stor, säger Edwin till Anders
-Min också! säger Inez otydligt och ser jätte glad ut.
-Min spindel mat, säger Ander otydligt

I den här situationen kan man se hur Anders vill fånga spindlar, han kommer till pedagogen för att be om hjälp. I samspelet mellan pedagogen och barnet används den verbala kommunikationen i begränsad form, Anders kan med få ord uttrycka vad han är intresserad av att göra ute på gården. Pedagogen hjälper barnet och hämtar det han behöver för att fånga spindlarna. Barnen samspekar med varandra och talar om sina spindlar, hur de ser ut och ett av barnen uttrycker att hans spindel är hungrig.

4.2.6 Observation 5

Följande observation pågår i ca 5 minuter när barnen springer runt och stannar när de kommer nära kojan. Edwin 2,5 år leker tittut leken med Inez 2,7 år i kojan som hänger i trädet. Edwin går först in:

-Tittut! Ropar Edwin
Inez springer mot honom och samtidigt som hon säger tittut så kramar hon honom,

kojans tyg hänger mellan dem och de börjar skratta högt, båda ramlar på den mjuka marken men fortsätter att skratta och de barnen som är i närheten börjar också skratta.

Edwin hittar på en rolig lek och får kamraterna med i leken, den hängande kojan lockar barnen att leka tittut leken, en lek som ger barnen glädje och där de kan känna samhörighet. Även i den här observationen använder sig inte barnen av talspråk.

4.3 Jämförelse av barns sociala samspel för och efter förändring av gården

Vissa förändringar har gjorts på förskolegården, observationerna visade att före förändringen skulle flera av barnen inte gå ut, de blev ledsna när det var dags att gå ut, när alla väl var ute blev det bara konflikter och de knuffades. Observationerna visar att barnen som ofta hamnade i konflikter med andra barn innan förändringen krävde stor uppmärksamhet från pedagogerna. Joel ville inte gå ut, han gick bara runt och gnällde. Inez kunde inte heller leka med andra och hamnade i konflikter.

5 Diskussion

I detta avslutande kapitel diskuteras och reflekteras inledningsvis examensarbetets metod på ett självkritiskt sätt, sedan följs det upp av en resultatdiskussion följt av fortsatt forskning innan några sista tankar i ett slutord.

5.1 Metoddiskussion

Valet att använda den kvalitativa metoden observation är jag nöjd med. Att samla in data genom deltagande observationer där man deltar i en process samtidigt som man dokumenterar vad som sker kan ha sina nackdelar, jag genomförde mina observationer under min egen arbetstid vilket gjorde att jag kände press på mig från mina medarbetare, kanske hade det varit lättare om jag bara var där som observatör.

Att själv vara delaktig i förändringen av gården visade sig vara en fördel för mina observationer eftersom jag kunde fokusera på när och hur barns sociala samspel påverkades av de fysiska förändringarna. Jag valde att använda mig av anteckningar och videoinspelningar för att samla in data under observationerna. Genom att dokumentera med hjälp av videokameran på min mobil fick jag möjlighet att fånga mer än vad det skulle vara möjligt att göra med papper och penna.

Som jag skrev i metodkapitlet började jag mina observationer med att anteckna med papper och penna. Efter några tillfällen insåg jag att det var lättare att filma med videokameran på min mobil. Att skriva upp och anteckna tog min uppmärksamhet, det var svårt att fokusera på vad barnen gjorde hela tiden under utevistelsen på förskolan, vilket gjorde att jag missade en del av det som hände runtomkring barnen, dessutom kände jag mig inte riktigt närvarande. Att filma situationerna med min mobil visade sig vara fördelaktig eftersom jag kunde vara med i leken och barnen visade inget intresse för själva mobilen.

Att gå igenom alla videoobservationer krävde mycket efterarbete. Det gällde att välja rätt ögonblick, analysera och göra tolkningar av materialet, men för mig har det fungerat bra med videoobservationer, då jag känner att jag i lugn och ro har kunnat analysera de olika situationerna som uppstått även om det tog mycket tid.

5.2 Resultatdiskussion

Hur kan vi få förskolans gård att bli mer inspirerande så att den ger mer utrymme för barnens fantasi och kreativitet utomhus. Studien specifika syfte var att undersöka och synliggöra möjliga förändringar i de allra yngsta barnens sociala samspel vid ändring av den fysiska utemiljön. Det som blev tydligt i studien är att det inte bara handlar om att göra fysiska förändringar i utemiljön utan även att pedagogernas förhållningssätt och barnsyn förändras.

Frågeställningarna har ändrats ett par gånger under arbetets gång men jag upplever att de frågeställningar som slutligen formulerades förtydligar syftet och ger förutsättningar till en jämförande analys.

Utifrån studiens syfte är följande frågor viktiga för studiens genomförande:

Hur ser små barns samspel ut i utomhusmiljön?

Hur påverkas samspelet mellan barnen när fysiska förändringar görs i utemiljön?

Mina slutsatser som blivande förskollärare är att hur den pedagogiska utomhus miljön är utformad har stor betydelse för barns samspel. Det sociala samspelet uppfyllde inte förväntningarna innan förändringarna, barnen trivdes inte under utevistelsen och visade tydligt att de inte ville gå ut. Gården saknade inspiration och lekmöjligheter som kunde väcka barns nyfikenhet och lust att leka. Förändringarna som gjordes har lett till att barnen blir nyfikna och har fått de att upptäcka det roliga med utevistelsen. I Lpfö 98 står det att den pedagogiska miljön i förskolan skall vara skapad så att den inspirerar till socialt samspel och lärande samt väcka barnens nyfikenhet, fantasi och lust att lära, barnens trivsel under vistelsen i verksamheten är av stor vikt för deras lärande och sociala utveckling (Utbildningsdepartementet 2010).

Viktigaste av allt inser jag är pedagogernas förhållningssätt, aktiva och pedagoger som engagerar sig i barns lek och arbetar utifrån barns perspektiv. Detta innebär att man har tagit hänsyn till den fysiska miljön, materialet som finns, samspelet mellan barn samt pedagogernas förhållningssätt och engagemang. Pedagogerna ska se till att succesivt göra förbättringar i den pedagogiska miljön både inne som ute och det ska vara genomtänkt och planerad.

Miljön i förskolan ska erbjuda barnen variation av möjligheter, beroende på vad som för stunden intresserar barnen (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999). Vid utomhusleken väljer barnen vad de skall göra i förhållande till kamraterna och den fysiska miljön. Tillsammans utforskar de sin omgivning, de lär av varandra och ta hänsyn till varandra (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999).

Som pedagog ser jag vikten av att tillägna sig kunskap kring små barns samspel, deras lek, lärande och uppbyggnaden av den miljön de rör sig i på förskolan. Kunskapen om barns utveckling och deras samspel är betydelsefull för mig som pedagog.

Det jag har kommit fram till med den här undersökningen är att barn utifrån Vygotskijs (1995) sociokulturellt perspektiv lär av varandra och att detta är en viktig del i barns utveckling. Den vanligaste situationen där barn lär av varandra är leken, eftersom lärandet oftast sker med kamraterna och i grupp. På förskolan möts barn med relativt samma ålder och dessa möten kan leda till vänskapsrelationer där barnen utvecklar sin självkänedom, sitt rättvisetänkande, sin förmåga att kommunicera, ta hänsyn till varandra, barn utvecklar även sin vänlighet och att kunna dela med sig (Williams, Sheridan & Pramling Samuelsson, 2000). Genom att skapa vänskapsrelationer förstärks barns självförtroende som i sin tur gör att barn utvecklar egen personlighet, i Lpfö98 (Utbildningsdepartementet 2010) framhävs vikten av att barn utvecklar en identitet, självständighet, tillit och självförtroende.

Det har gjorts vetenskapliga studier av bl. a. Ingrid Pramling Samuelsson, Eva Johansson och Monica Sträng som visar hur barn lär av varandra och som beskriver exempel som främjar barns samarbete, forskarna grundar sig oftast på Lev Vygotskys teori som handlar om att barn utvecklas i ett socialt samspel genom att de lär av och med varandra. Han menar att lärande och utveckling går hand i hand från barnets första levnadsår.

Vissa förändringar har gjorts på förskolegården, enligt min mening saknade gården inspiration och lekmöjligheter, nu har pedagogerna med små medel förändrat den till en gård med mer inspirerande och erbjudande miljö där det erbjuds en variation av lekmöjligheter. När lekmöjligheterna är flera ser barnen framemot att gå ut och leka, de har förstått att det finns roliga saker att göra ute och de inspireras av det nya materialet pedagogerna har tagit fram. Det förekommer mindre konflikter i samspelet mellan barnen. Pedagogerna har insett att de måste vara aktiva i barnens lek och att valmöjligheterna och utformningen av utomhusmiljön påverkar hur barn samspekar med varandra.

Barnen använde vid observationstillfällena gärna det nya materialet som fanns tillgängligt efter förändringarna och kombinerade det med gamla redskap. De flesta barn hämtade material från förrådet i större utsträckning än de gjorde tidigare. Det sociala samspelet har blivit bättre än innan förändringarna men konflikter kommer alltid att förekomma med tanke på att små barn inte har utvecklat talspråk.

När det gäller små barn som inte har utvecklat ett talspråk är kroppsspråket och skrattet viktiga sätt att kommunicera. Vid utomhusleken väljer barnen vad de skall göra i förhållande till kamraterna och den fysiska miljön. Tillsammans utforskar de sin omgivning, de lär av varandra och ta hänsyn till varandra (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999).

Utifrån den första observationen före förändringarna visade resultatet att pedagogerna inte är engagerade i barnens lek, men att när man väl hade observerat, diskuterat och kommit överens om att vi måste ge barnen bättre förutsättningar i uteleken för att lärandet i det sociala samspelet i utomhus lek skulle ske insåg pedagogerna att de måste vara aktiva i barnens lek.

Den första observationen efter förändringen visar att pedagogen är med i barnens lek. Edwin bjuder pedagogen på låtsas mat och Inez ger Edwin låtsas mat. Inez iakttar först och sedan härmar samspelet mellan pedagogen och Edwin. Barn lär sig genom att imitera andra barn, dem lär genom att uppmärksamma hur andra gör, agerar och kommunicerar med andra i omgivningen på de sätt som de tillåter och uppmuntrar (Sträng & Persson, 2003)

Det som är gemensam i alla situationerna är barnens sociala samspel, om att de leker med varandra och är intill varandra i en icke verbal kommunikation, då inser jag att det är viktigt att den vuxne stödjer barnen i interaktionen när det behövs. Eftersom barnen inte kan

kommunicera med hjälp av talspråk så använder de sig av kroppsspråk, Edwin och Inez håller varandra i handen utan att prata och utan att fråga varandra om de ska leka. Ett barn ropar på ett annat barn och ger barnet en korg med leksaker för de har bestämt att de ska leka. Edwin ger Inez en korg full med leksaker som hon tar emot och går tillsammans till den platsen där de vill vara och leka (Johansson, 2001) beskriver att barn stödjer varandra i leken de är duktiga på att visa ansvar för varandra, förstår andra barns situationer och agerar för att underlätta för andra. Hon beskriver att de yngre barnen prövar andras reaktioner genom lek. Lek står här i den här situationen för något som är roligt att göra och barnen hamnar i en interaktion där samspelet med varandra ger utrymme till att pedagogen släps in i leken.

I nästa observation uppstår en mindre konflikt då barnen börjar måla på varandras sida av pappersarken, barnen tycks inte vara överens. Joel söker pedagogens hjälp, pedagogen ingriper och kommer med förslag, konflikter löser sig och barnen kommunicerar genom att ge varandra positiva kommentarer. I en annan observation tar ett barn initiativ och börjar springa runt, han skrattar samtidigt. Pojken börjar sjunga, andra barn följer efter och stannar och sjunger med. Barnen härmar kamraten som tar initiativet till springleken och sedan sjunger de också med. Det är ett socialt samspel där alla har roligt utan att behöva prata med varandra.

Enligt Granberg (2006) så börjar barn runt 2 års ålder låtsas att de dricker ur en mugg eller äter låtsas mat, vidare menar hon att om ett litet barn börjar klappa händerna, skratta, springa, leka tittut etc. så tar ett annat barn genast efter. De lockar varandra in i den roliga leken. Små barn brukar titta på kompisarna och inspireras av att följa med i varandras lek. Vygotskij (1995) menar att imitation spelar en stor roll för barnets lek. Barnet lär sig från tidig ålder vad som är värdefulla kunskaper och färdigheter inom den kulturen denne befinner sig i genom att lyssna, samtala, härma och samspele med andra sociala aktörer (Dysthe, 2003).

Barns intresse och eget initiativ i leken tolkar jag i alla genomförda observationer som något speciellt i lekfulla former, barnen inspireras av den fysiska miljön vi pedagoger skapar.

5.3 Förslag till fortsatt forskning

Jag anser att examensarbetets syfte har uppnåtts genom att jag har fått en ökad förståelse för hur vi kan förändra utemiljön för att få barnen att trivas på förskolan. Denna studie skulle kunna vidareutvecklas genom att fortsätta observera barnens samspel efter den stora förändringen av gården våren 2014. Nu har mindre fysiska förändringar gjorts av pedagogerna i utomhusmiljön men till våren kommer hela gården att byggas om, all gammal utrustning kommer att tas bort och ersättas med nya redskap allt utifrån hållbarutveckling. Det skulle kunna samlas in ett intressant material utifrån den stora förändringen. Vad kommer att hända med barns sociala samspel under den tiden gården är under ombyggnad och pedagogerna måste gå iväg med barngruppen?

5.4 Slutord

I min studie har det framkommit att det viktigaste att tänka på när det gäller det sociala samspillet i utomhusmiljö är att ute miljön på förskolan enligt forskning ska vara betydelsefull för lusten att utforska och pröva. Förskolans miljö ska vara inspirerande för att väcka barnens nyfikenhet, fantasi och lust att lära, barnens trivsel under vistelsen i verksamheten är av stor vikt för deras sociala utveckling. Det som också anses viktigt inom forskning är pedagogernas förhållningssätt, deras uppgift är att se till att succesivt göra förbättringar i den pedagogiska miljön både inne som ute och det ska vara genomtänkt och planerad. Vi får inte glömma att barn inte har bara vuxna som förebilder, utan lär sig även av vad andra barn gör på förskolan och tar efter deras beteenden.

Idén på att utveckla utemiljön på förskolan har funnits sen tidigare men inte tagits på allvar. Argumenten jag använder mig av i diskussionerna om gården i arbetslaget var att vi måste ha ett mål med denna förändring, målet var att få barnen i ett socialt samspel vidareutveckla sin lek, kreativitet och fantasi utifrån ett sociokulturellt perspektiv och att vi pedagoger måste arbeta medveten och målinriktad även i uterummet. Vi måste ge barnen bättre förutsättningar där deras nyfikenhet och lust att lära väcks i samspel med varandra.

Det jag hoppas med mitt examensarbete är att den kan ses som en tillgång gällande vikten av barns sociala utveckling, utformningen av den pedagogiska utomhusmiljön och pedagogernas förhållningssätt. Tre viktiga faktorer i arbetet med barn i förskolan. Jag har själv fått en fördjupad förståelse gällande min roll som pedagog, mitt ställningstagande när det gäller barns sociala samspel och det ansvaret jag har för att barnen ska trivas i förskolans olika miljöer genom att erbjuda de en variation av valmöjligheter. Jag vill även att min studie kan ses som en tillgång till andra verksamma lärare i förskolan.

Referenser

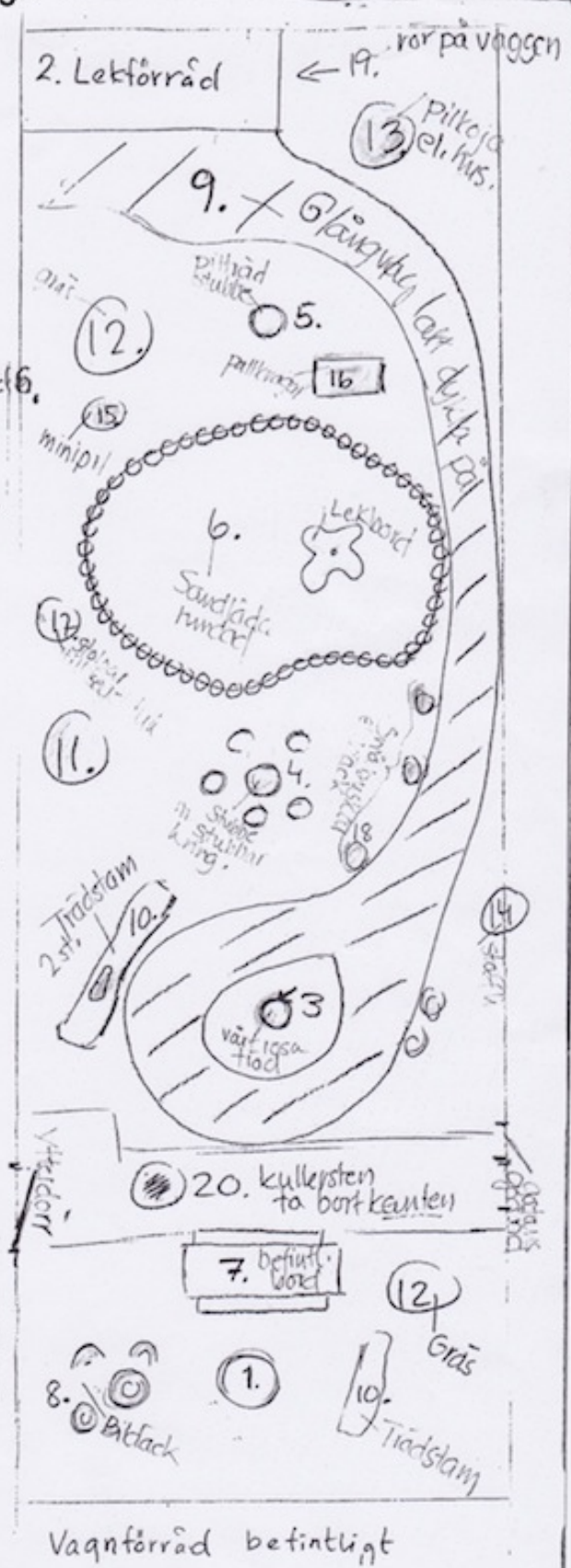
- Björndal, Cato R. P. (2005). *Det värderande ögat*, Stockholm: Liber AB
- Dahlgren, L., Szczepanski, A. (2004). Rum för lärande – några reflexioner om utomhusdidaktikens särart. I: Lundegård, Iann, Wickman, Per-Olof, Wohlin, Ammi (red): *Utomhusdidaktik*. Malmö: Studentlitteratur.
- Sommer, Dion (2003). *Barndomspsykologi. Utveckling i en förändrad värld*. Stockholm. Runa förlag.
- Dysthe, Olga (2003), *Dialog, samspel och lärande*, Lund: Studentlitteratur.
- Emilson Anette, (2008). Det önskvärda barnet. Fostran uttryckt i vardagliga kommunikationshandlingar mellan lärare och barn i förskolan. Göteborg Studies in Educational Sciences, 268. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik, & Wängnerud, Lena (2007). *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning, Vetenskapsrådet. <http://www.codex.uu.se/texts/HSFR.pdf>
- Granberg, Ann (2006). *Småbarns metodik*, Stockholm: Liber AB
- Johansson, Eva (2005). *Möten för lärande: pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.
- Johansson, Eva (2003) *Att närma sig barns perspektiv*. Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs Universitet
- Johansson, Eva (2001). *Etik i små barns värld*. Göteborgs Universitet
- Johansson, Eva (2001). *Små barns etik*. Stockholm: Liber.
- Johansson, Eva (2007). *Rätt till delad värld – etiska upptäckter och dilemman i barns lek*. I *Barns lek – makt och möjligheter*. Centrum för barnkulturforskning, 39. Stockholms Universitet.
- Nordin-Hultman, Elisabeth, (2004). *Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande*. Stockholm: Liber AB.
- Patel, Runa & Davidsson, Bo (2003). *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.
- Pramling Samuelsson, Ingrid & Asplund Carlsson, Maj (2003). *Det lekande lärande barnet*. Stockholm: Liber.
- Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan Sonja (2003) *Delaktighet som värdering och pedagogik*. *Pedagogisk Forskning i Sverige* 2003 årg 8 nr 1–2 s 70–84 issn 1401-6788

- Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan, Sonja (1999). Lärandets grogrund: perspektiv och förhållningssätt i förskolans läroplan. Lund: Studentlitteratur.
- Sandberg, Anette (2008). Miljöer för lek, lärande och samspel. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket (2007). Allmänna råd och kommentarer – Kvalitet i förskolan, Stockholm: Fritzes förlag
- Sträng, M och Persson, S (2003) Små barns stigar i omvärlden Lund
- Stukát, Staffan(2005). Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap. Lund:
- Sonja Sheridan, Ingrid Pramling Samuelsson & Eva Johansson, (2009). Barns tidiga lärande. En tvärsnittsstudie om förskolan som miljö för barns lärande. Göteborgs Universitet.<http://hdl.handle.net/2077/20404>
- Utbildningsdepartementet (2010). Läroplan för förskolan, Lpfö 98. Stockholm: Fritzes.
- Vetenskapsrådet (2008). Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning [Elektronisk version]. Stockholm: Vetenskapsrådet.
<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>
- Vygotskij, Lev S (1995). Fantasi och kreativitet i barndomen. Göteborg: Daidalos AB
- Williams, Sheridan & Pramling Samuelsson (2000). Barns samlärande – en forskningsöversikt. Stockholm: Skolverket

Bilaga 1

1. Pilträd behålla - skugga
2. Nytt lekförråd i ståhöjd för vuxen. Det andra förrådet är för lågt och måste ändå bytas ut.
3. träd med röda blommor behålla. tag bort träram runt, 5 kilar
4. Sandlåda ny (gamla för hög) se bild 6. behålla lekbord i sandlådan
5. befintlig bänk/bord behålla asfalt som underlag. Eller trätrall under bordet.
6. Bildäck se bild 8
7. Gång/väg att cykla på. mjuka plattor eller annat slätt underlag.
8. 10. 2st trädstammar något nergrävda. med urgrävt hål till vattenkät
9. Underlag träflis
10. gräs
11. pilkoja eller hus
12. 2st staffli 1x1m med hylla att ställa färg.hängs över staketet
13. minipil
14. Pallkrans till plantering.

- Pallar (tag bort träram runt)
 Pilträd sågas ner behålla stubbe i höjd 30 cm.
17. Stolar till segeltuk över sandlådan
 18. Små buskar/häck
 19. Rör på väggen se bild.
 20. Kullesten ta bort kanten.

Bilaga 2
Förskole gården före förändringarna

Bilaga 3
Förskolegården efter förändringarna

